

Esikoululaisen ja äidin pelot sekä huolenaiheet kiusaamisesta ja kaverisuhteista koulussa
Eero Vastapuu

Kasvatustieteen pro gradu -tutkimus
Artikkelimuotoinen
Kevätlukukausi 2024
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Vastapuu, Eero. 2024. Esikoululaisen ja äidin pelot sekä huolenaiheet kiusaamisesta ja kaverisuhteista koulussa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 43 sivua

Tutkimuksessa tutkittiin esikoululaisten mainitsemissa pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin sekä äidin raportoimia huolenaiheita lapsensa kiusaamisesta ja kaverisuhteista koulussa. Tavoitteena oli selvittää lapsen sukupuolen yhteys lapsen mainitsemiin pelkoihin sekä niiden yhteys äitien raportoimiin huolenaiheisiin. Lisäksi selvitettiin lapsen sukupuolen yhteys äitien raportoimiin huolenaiheisiin sekä lapsen sukupuolen ja pelkomainintojen yhteys äitien raportoimiin huolenaiheisiin.

Tutkimuksessa käytettiin Alkuportaatiin -hankkeen aineistoa, johon osallistui 2000 oppilasta vanhempineen ja opettajineen vuosina 2006–2011. Tämän tutkimuksen aineistona käytettiin äideille osoitettua kyselylomaketta, jossa kerättiin tietoa äidin huolenaiheista.

Tulokset osoittivat, että lapsen sukupuoli oli yhteydessä lasten mainitsemiin pelkoihin. Tytöt mainitsivat enemmän pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin kuin pojat. Lasten mainitsemat pelot olivat yhteydessä äitien raportoimiin kumpaankin huolenaiheisiin. Äidit raportoivat huolenaiheita lapsensa kiusaamisesta ja kaverisuhteista vähemmän niiden lasten osalta, joiden maininnoissa ilmeni, ettei ole lainkaan pelkoja verrattuna lapsiin, jotka mainitsivat pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin.

Tutkimus tuo uutta tilastollista tietoa lapsen sukupuolen yhteydestä lasten mainitsemiin pelkoihin koulusta ennen koulun aloitusta. Tulokset antavat myös teoreettisempaa tulokulmaa perhetutkimuksen ja koulu siirtymän alueelle, sillä teoreettisen tarkastelun mukaan lapsen perheessä tapahtuva vuorovaikutus vaikuttaa lapsen odotuksiin ja tunteisiin itsestään sekä myös odotuksiin koulusta.

Asiasanat: lasten pelot, äitien huolenaiheet, kiusaaminen, kaverisuhteet

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	Lapsen kuulluksi tuleminen ennen koulun aloitusta.....	3
1.2	Kaverisuhteet ja koulukiusaaminen.....	4
1.3	Lasten huolenaiheita kiusaamisesta ja kaverisuhteista ennen koulun aloitusta.....	6
1.4	Vanhempien huolenaiheet lapsesta ennen koulun aloitusta.....	8
1.5	Bronfenbrennerin ekologinen teoria ja PPCT-malli perheen vuorovaikutuksessa.....	10
1.6	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	14
2	TUTKIMUSMENETELMÄT	15
2.1	Tutkimusaineisto.....	15
2.2	Mittarit ja muuttujat.....	16
2.3	Laadullisen aineiston kvantifiointi.....	16
2.4	Tutkimuksen määrällinen analyysi.....	18
2.5	Eettiset ratkaisut.....	21
3	TULOKSET	22
3.1	Sukupuolen yhteys lasten mainitsemiin pelkoihin kiusaamisesta ja kaverisuhteista.....	22
3.2	Lasten pelkoryhmän sekä sukupuolen yhteys äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsen kiusaamisesta.....	23
3.3	Lasten pelkoryhmän sekä sukupuolen yhteys äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsen kaverisuhteista.....	24
4	POHDINTA	27
4.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	27

4.2 Tutkimuksen rajoitukset ja jakotutkimukset	32
LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Koulun aloitus herättää lapsessa sekä lasten vanhemmissa erilaisia tunteita, odotuksia, pelkoja ja huolenaiheita. Koulussa lasten syrjäytyminen, huonovointisuus ja kiusaaminen nostattavat tuntemuksia niin perheissä kuin yhteiskunnassa. Viimeaikainen tapahtuma liittyen Vantaan kouluampumiseen on esimerkki siitä, millaisia tuntemuksia koulussa tapahtuvat muutokset nostattavat pinnalle lasten turvallisuudesta. Tapahtuman taustat herättivät myös huolenaiheita kiusaamisesta ja lasten hyvinvoinnista. Pelot ja huolenaiheet koulusta kantautuvat perheisiin, mukaan lukien perheisiin, joissa lapsi on aloittamassa vasta koulutaivaltaan. Lasten tunteiden ja odotusten kuuleminen koulusta koulun aloituksen kynnyksellä on merkittävä, sillä aikuiset eivät kykene täysin ilmentämään näitä tunteita ja odotuksia (Dockett & Perry, 2007a). Helsingin yliopiston uutiskirjeessä (2023) akatemiaprofessori Katariina Salmela-Aron mukaan koulusiirtymässä nuorelle on tärkeä kokea kiinnittymistä johonkin ryhmään. Hän lisää, että tähän on tarjottava apua siten, että siirtymäkohdan tuki kohdistetaan oikein. Se, millaisia täsmällisiä toimia koulusiirtymässä tarvittaisiin, voitaisiin Salmela-Aron (2023) mukaan selvittää tutkimuksen avulla.

Tämä tutkimus keskittyy ennen koulun aloitusta olevien lasten mainitsemiin pelkoihin liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin sekä ennen koulu aloitavien lasten äitien raportoimiin huolenaiheisiin lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista. Vanhempien huolenaiheita, pelkoja ja muita tunteita koulusta on selvitetty kansainvälisissä tutkimuksissa haastatteluilla ennen lapsensa koulun aloittamista (mm. Clarke & Shape, 2003; Dockett & Perry, 2007a; Egilsson & Vandenroek, 2023; Einarsdottir, 2010). Näissä tutkimuksissa vanhempien odotukset ja huolenaiheet liittyvät lasten akateemisiin taitoihin, lasten itsenäistymiseen lapsen syrjäytymisen mahdollisuuteen ja lapsen yksinolemiseen koulussa. Lisäksi vanhempien maininnoista on löydettävissä jonkin verran huolenaiheita liittyen kiusaamiseen, sosiaalisiin taitoihin ja lapsen kaverisuhteisiin.

Tässä tutkimuksessa selvitetään, onko ennen koulua aloittavien lasten mainitsemat pelot liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin yhteydessä lapsen sukupuoleen sekä äitien raportoimiin huolenaiheisiin lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista. Lisäksi selvitetään, onko lapsen sukupuoli ja lapsen pelkomaininnat sekä lapsen sukupuoli yhteydessä äitien raportoimiin huolenaiheisiin. Teoreettisen näkökulman tähän tutkimukseen antaa Bronfenbrennerin (1979) ekologinen teoria ja Bronfenbrennerin ja Morrisin (2006) kehittämä PPCT-malli (*process, person, context, time*). Teoria ja malli sovitetaan tähän tutkimukseen yksinkertaisimmillaan, ja sen avulla tarkastellaan lapsen välitöntä vuorovaikutusta äidin kanssa perheympäristössä ja sen vaikutusta lapsen pelkoihin.

Tämän tutkimuksen näkökulma on uutta tutkimusta perhetutkimuksen- ja koulusiirtymätutkimuksen alueella, eikä tästä näkökulmasta lasten pelkoja ja äitien huolenaiheita olla aikaisemmin tutkittu. Esikoululaisten pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin on tilastoitu kotimaassa tehdyssä tutkimuksessa (esim. Eskelä-Haapanen ym., 2017) sekä kansainvälisissä laadullisissa tutkimuksissa (Dockett & Perry, 2007a; Dockett & Perry, 2007b; Einarsdottir, 2007). Suomessa sen sijaan on tehty laajemmin tutkimusta peloista liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin nuorten ilmentämänä alakoulusta yläkouluun siirryttäessä (mm. Eskelä-Haapanen ym., 2021; Rautiainen ym., 2021). Kotimaassa tehdyissä tutkimuksissa (Eskelä-Haapanen ym., 2017; Rautiainen ym., 2021) on tilastoituna erikseen tyttöjen sekä poikien pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin, mutta pelkojen yhteyttä äitien huolenaiheisiin näissä tutkimuksissa ei olla tutkittu. Tämä tutkimus huomioi koulusiirtymässä lapsen mainitsemat pelot yhdessä äitien huolenaiheiden kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena on tarjota lisäpohdittavaa ja lisäymmärrystä tarpeellisista koulusiirtymän tukikeinoista perheille, joissa ollaan peloissaan tai huolissaan lapsen sosiaalisesta verkostosta koulussa. Lisäksi tutkimus antaa lisäeväitä ja -näkökulmia perhetutkimuksen ja koulusiirtymätutkimuksen alueelle.

1.1 Lapsen kuulluksi tuleminen ennen koulun aloitusta

Lapsen siirtyessä kouluun, lapsen kuuleminen on merkityksellinen tiedonlähde siitä, millaisia tunteita, ajatuksia ja odotuksia lapsella on koulusta. Koska kouluun siirtyminen on suuri muutos lapsen elämässä (Einarsdottir, 2007; Eskelä-Haapanen ym., 2017), on tärkeää kuulla lapsen kokemuksia ja näkökulmia siirtymästä (Einarsdottir, 2007). Dockett ja Perry (2005a; 2003) esittävät, että lasten näkökulmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle koulusiirtymää tarkastelevissa tutkimuksissa. Tämän vuosituhannen puolella on kuitenkin löydettävissä tutkimusta ja kirjallisuutta, joissa koulusiirtymää on tarkasteltu lasten tunteiden ilmentämänä (Dockett & Perry, 2003; Dockett & Perry, 2005a; Dockett & Perry, 2005b; Dockett & Perry, 2007a; Dockett & Perry, 2007b; Einarsdottir, 2007; Eskelä-Haapanen ym., 2017; Salmi & Kumpulainen, 2019).

Lasten tunteita ja odotuksia tarkasteltaessa koulusiirtymän yhteydessä, tulee ymmärtää lapsen osallistuminen tutkimukseen. Koulusiirtymää käsiteltävässä tutkimuksessa on tärkeä huomioida lasten omat kokemuksensa ja odotukset koulusta (Dockett & Perry, 2007a) sekä tutkia lasten avulla heidän omaa kokemustaan olemalla vuorovaikutuksessa heidän kanssaan (Dockett & Perry, 2005b). Lasten osallistuminen tutkimukseen perustuu uskomukseen, jossa lapsella nähdään olevan oikeus ja kyky ilmaista hänen omia mielipiteitään ja näkemyksiään (Einarsdottir, 2007). Dockett ja Perry (2007a) esittävät kaksi perustelua, miksi koulun aloittamisessa on tärkeä ottaa huomioon lasten näkökulmat. Ensinnäkin lapsella on erilaiset kokemukset koulusta, paikoista, ihmisistä ja kohtaamisista, kuin aikuisilla. Toinen näkökulma liittyy lapsen toimijuuteen; lapsi on mukana muovaamassa omaa sekä muiden siirtymäkokemuksia.

Suomen koulukontekstissa Eskelä-Haapanen ja kollegat (2017) ovat tutkineet esikouluikäisten lasten tunteita ja odotuksia koulusta. Tutkimuksesta ilmenee lasten huolet ja pelot tulevasta koulusta, kuten huoli oppimisesta, vertaissuhteista, lapsen ja opettajan suhteesta sekä yleisistä huolista. Näiden lisäksi lapset nimeävät myös positiivisia odotuksia koulusta. Kyseisessä tutkimuksessa positiiviset odotukset koulusta liittyvät yleiseen mukavuuteen, tuleviin kaverisuhteisiin, oppimiseen, koulutehtäviin, lapsen ja opettajan väliseen suhteeseen sekä

epäviralliseen toimintaan kuten välitunteihin ja taukoihin. Lapsen odotukset liittyen oppimiseen ja koulutehtäviin ovat tavanomaista myös kansainvälisellä tasolla. Einarsdottir (2007) on koonnut maailmanlaajuisia tutkimuksia lasten näkemyksistä päiväkodin ja koulun välisestä siirtymästä. Hän esittää katsauksessaan, että lapsen asuinmaasta riippumatta lasten mainitsemat odotukset koulusta kohdistuvat koulun akateemisuuteen sekä koulun sääntöihin ja normeihin.

Suomessa ja Australiassa on tehty samankaltaisia tutkimuksia lapsen näkemyksistä, odotuksista ja tunteista koulusta ennen koulun aloitusta (Dockett & Perry, 2003; Dockett & Perry, 2005b; Dockett & Perry, 2007a; Salmi & Kumpulainen, 2019). Näissä tutkimuksissa on selvitetty lapsen odotuksia, näkemyksiä ja tunteita koulusta lasten piirustusten ja kerronnan sekä tutkijan ja lasten välisten keskustelujen avulla. Docketin ja Perryn (2003; 2005b) tutkimuksissa pääpaino on ollut lasten asiantuntijuus omista kokemuksista ja odotuksista koulusta sekä lasten kuulluksi tuleminen heille merkittävistä asioista koulun alkaessa. Näissä tutkimuksissa tieto lasten senhetkisestä kokemuksesta koulun alkamisesta on kerätty kerronnan, lasten piirustusten ja keskustelujen lisäksi lasten reflektioiden ja heidän ottamien valokuvien avulla.

1.2 Kaverisuhteet ja koulukiusaaminen

Kouluyhteisö mahdollistaa uusien kaveri- ja ystävyysuhteiden luomisen koulua aloittavalle lapselle, mutta kouluyhteisössä on riski tulla myös kiusatuksi. Yleisesti voidaan ymmärtää kaveri- ja ystävyysuhteiden tarkoittavan samaa asiaa, mutta tutkimuksissa niiden välille tehdään eroja (esim. Korkiamäki, 2014; Pörhölä, 2008). Pörhölä (2008) on luokitellut kaveri- ja ystävyysuhteet vertaissuhteen alakäsitteiksi. Hän määrittelee vertaissuhteet lapsen vuorovaikutussuhteiksi, joita lapsella on esimerkiksi luokkayhteisössä. Näihin suhteisiin sisältyy ystävyys- ja kaverisuhteet, jotka Pörhölä (2008) erottelee toisistaan. Ystävyysuhteissa korostuu läheisyyttä molemminpuolisesti, yhteenkuuluvuutta, tunnetta

arvostuksesta ja hyväksyttävyydestä, kiintymyksestä ja luottamuksesta. Kaverisuhteissa taas osapuolet osoittavat hyväksyntää keskenään ja viettävät aikaa yhteisissä aktiviteeteissä.

Luokkayhteisö voi käyttäytymisellään täyttää kiusaamiselle ominaisia tunnuspiirteitä. Esimerkiksi Salmivalli (2010) on todennut vertaisryhmien olevan ympäristö, joka käyttäytymisellään kohdistaa kiusaamista tiettyyn vertaiseen. Kiusaaminen tulkitaan ilmiönä (Laitinen ym., 2020; Repo, 2015), jota on usein vaikea määritellä yksiselitteisesti (Laitinen ym., 2020). Salmivalli (2010) määrittelee kiusaamisen ryhmän tai yksilön osalta käyttäytymiseksi, jossa toistuvasti nöyrytetään tai suljetaan ulkopuolelle suhteellisen voimaton henkilö. Repon (2015) kuvaukset kiusaamisen tunnuspiirteistä ovat yhdenmukaisia edellä mainitun määritelmän kanssa. Hänen tulkinnoissaan kiusaaminen määritellään kielteiseksi käyttäytymiseksi, joka tulee olla toistuvaa ja pidemmällä ajanjaksolla tapahtuvaa. Laitinen ja kollegat (2020) määrittelevät kiusaamisen tunnuspiirteiksi toistuvuuden lisäksi tietoisuuden ja vallankäytön sekä sen, että kiusaamisessa on yleensä kyse ryhmäilmiöstä. Ryhmät, joissa kaverisuhteita luodaan, voivat olla luonteeltaan syrjäyttäviä ja syrjiviä (Korkiamäki, 2014).

Kun kiusaaminen ryhmäilmiönä näyttäytyy käytöksenä, jossa poissuljetaan yksilö ryhmästä tai vahingoitetaan yksilön vertaissuhteita, määritellään silloin kiusaaminen epäsuoraksi kiusaamiseksi (ks. Pörhölä, 2008). Kiusaamisen ja kaverisuhteiden yhteyttä luonnehtii kiusatun lapsen pelko kaverisuhteistaan. Pörhölä (2008) on havainnut tutkimuksessaan kiusattujen lasten raportoivan vähäistä tai kokonaan puuttuvista kavereista sekä myös pelosta menettää vähäiset kaverit kokonaan. Kiusaamisen myötä menetetyt kaverisuhteet vaikuttavat lapsen asemaan suhteessa vertaisyhteisöön. Korkiamäki (2014) mainitsee, että kiusaaminen on tekijä lapsen syrjäytyvälle roolille vertaisyhteisössä.

1.3 Lasten huolenaiheita kiusaamisesta ja kaverisuhteista ennen koulun aloitusta

Lapsen elämänseläkulussa kouluun siirtyminen on merkittävä vaihe, jossa lapselle muodostuu omanlaiset käsitykset, odotukset ja tunteet koulusta. Suomessa tutkimuksia lasten odotuksista ja tunteista koulusta ennen koulun aloitusta ovat tehneet Salmi ja Kumpulainen (2019) sekä Eskelä-Haapanen ja kollegat (2017). Näiden tutkimusten lisäksi Suomessa on tutkittu nuorten huolenaiheita 6. luokalla ennen yläkouluun siirtymistä (Rautiainen ym., 2017). Lisäksi tutkimuksia lapsen tunteista ja odotuksista ennen koulun aloitusta on tehty ulkomailia (Dockett & Perry, 2003; Dockett & Perry, 2005b; Dockett & Perry, 2007a; Einarsdottir, 2003).

Ennen koulun aloitusta lasten tunteita ja odotuksia tutkineet Eskelä-Haapanen ja kollegat (2017) ovat tilastoineet, että 1386 lasten otannasta 19.6 % ($n=272$) lapsista esitti huolia ja pelkoja liittyen vertaissuhteisiin. Nämä huolet ja pelot sisälsivät maininnat koulukiusaamisen mahdollisuudesta sekä vertaissuhteiden peloista ja jännitteistä. Lapsista 8.3 % esitti peloksi ja huoleksi koulukiusaamisen mahdollisuuden ja 11.3 % lapsista esitti pelkoja ja huolia vertaissuhteista. Tytöt esittivät enemmän huolia ja pelkoja vertaissuhteista sekä kiusaamisesta kuin pojat. Myöhemmässä koulusiirtymässä alakoulusta yläkouluun yleisin huolenaihe on kaverit ja kiusaaminen. Rautiainen ja kollegat (2017) ovat osoittaneet, että 6. luokan nuorten huolenaiheet liittyivät eniten kiusaamiseen ja kavereihin. Heidän tutkimuksessaan tytöt esittivät enemmän huolia liittyen kavereihin ja kiusaamiseen kuin pojat. Molemmat koulusiirtymää käsiteltävät tutkimukset (Eskelä-Haapanen ym., 2017; Rautiainen ym., 2017) osoittavat, että tytöt esittävät enemmän huolia liittyen kavereihin ja kiusaamiseen kuin pojat. Sukupuolten välinen huolenaiheen ero kiusaamisesta näyttäytyy toisenlaisena todellisuutena kiusaamisen osalta alakoulussa. Karvin selvityksestä ilmenee, että kolmasluokkalaiset pojat ilmoittivat itseensä kohdistuvasta kiusaamisesta enemmän kuin tytöt (Julin & Rumpu, 2018).

Eskelä-Haapasen ja kollegoiden (2017) tutkimuksessa kiusaamisesta oltiin huolissaan yleisellä tasolla, sillä lapsien kommentteissa mainittiin jonkun joutuvan kiusatuksi puhevian vuoksi, tai jos joku ei kykene tekemään läksyjään. Toisinaan tyttöjen vastauksissa ilmenee, että tyttöjen mielestä pojat kiusaavat enemmän. Tutkimuksessa havaittiin muutaman lapsen mainitsevan aikaisemmista kiusaamiskokemuksista, jonka vuoksi kyseiset lapset ilmaisivat toiveen, ettei kiusattu olisi samassa koulussa tai luokassa. Lapsien pelot ja huolenaiheet liittyen kiusaamiseen eivät rajoitu vain samanikäisiin lapsiin. On havaittu, että ennen koulun aloitusta lapset ovat maininneet peloksi tulla kiusatuksi vanhempien oppilaiden taholta (Einarsdottir, 2003).

Vertaissuhteisiin liittyvät pelot ja huolenaiheet kytkeytyivät kaverien saamiseen koulussa, yksinäisyyteen tai esikoululaisten kaverisuhteiden ylläpitämiseen (Eskelä-Haapanen ym., 2017). Kaverisuhteisiin liittyvät pelot ja huolenaiheet ovat ymmärrettäviä. Tutkimuksissa on havaittu, että lapset mainitsevat odottavan innolla uusien kavereiden tapaamista koulussa (Einarsdottir, 2003) sekä lisäksi lasten yhdeksi motiiviksi on havaittu ennen koulun aloitusta uusien kaverisuhteiden luominen (Salmi & Kumpulainen, 2019). Kaverisuhteiden ylläpitämiseen liittyviä huolia on esitetty kansainvälisellä tasolla. Einarsdottir (2007) esittää katsauksessaan, että monissa kansainvälisissä tutkimuksissa lapset ovat maininneet ikävöivänsä niitä lapsia, jotka eivät tule samaan kouluun. Sekä kansainvälisissä että suomalaisissa tutkimuksissa (Einarsdottir, 2003; Salmi & Kumpulainen, 2019) on havaittu lapsien muistelevan esikoulun kavereitaan. Salmen ja Kumpulaisen (2009) tutkimus antaa ymmärrystä siitä, miksi lapset mainitsevat pelkoja ja huolenaiheita liittyen esikoulun kaverisuhteisiin. Heidän tutkimuksessaan lasten kuvauksissa muistellaan leikin mahdollisuudesta kaverien kanssa esikoulussa. Samoin Einarsdottirin (2003) tutkimusten haastatteluissa ilmenee, että esikoulua muistellessaan lapset mainitsevat kaipaavansa kavereitaan esikoulussa.

1.4 Vanhempien huolenaiheet lapsesta ennen koulun aloitusta

Lapsen siirryttäessä kouluun lapsen isä ja äiti kokevat erilaisia tunteita ja odotuksia lapsensa koulunkäynnistä. Näistä odotuksista on tehty havaintoja äidin kulttuurisen taustan (Egilsson & Vandenroeck, 2023) ja äidin psyykkisten oireiden perspektiivistä (Campbell ym., 2007). Lisäksi on tarkasteltu haastattelututkimuksilla eri kielitaustasta ja asuinalueista tulleiden vanhempien odotuksia ennen lapsen koulun aloitusta (Dockett & Perry, 2005a; Dockett & Perry, 2007a; Egilsson & Vandenroeck, 2023)

Egilsson ja Vandenroeck (2023) ovat tutkineet Islannissa monikielisten perheiden vanhempien odotuksia lapsensa koulunaloituksista. Vaikka kyseisen tutkimuksen osallistujamäärä oli pieni, antaa se viitteitä äitien odotusten olevan sidoksissa hänen taustaansa ja aikaisempaan kokemukseensa. Tutkimuksessa Afrikassa syntyneen äidin kertomuksista ilmenee, että hän on huolissaan nuoremman tyttärensä sosiaalisesta eristäytymisestä hänen islannin kielen puutteen vuoksi. Huoli perustuu äidin aikaisempaan kokemukseen hänen vanhemman tyttärensä osalta, sillä vanhempi tytär oli joutunut jättämään harrastuksensa kielillisten puutteittensa vuoksi. Suomessa voidaan ymmärtää vanhempien kokeuksien peilautuvan lapsen esiopetusvuoteen, joka on vanhemmille tiedostamisen aikaa suhteessa lapsen kouluvalmiuteen (Linnilä, 2006). Huoli lapsen sosiaalisesta eristäytymisestä on ymmärrettävää, sillä joskus erilaisuuden näkyminen, kuten lapsen köyhyys tai uskonnollinen asema saattaa aiheuttaa syrjäytyneisyyttä vertaissuhteissa (Korkiamäki, 2014). Äidin arviot lapsensa sosiaalisista taidoista ilmenee myös muunlaisissa tutkimuskonteksteissa. Campbell ja kollegat (2007) ovat pyrkineet selvittämään äidin masennusoireiden vaikutusta lapsensa kouluun sopeutumiseen. Tutkimuksessa havaittiin, että korkeatasoista masennusoiretta omaavat äidit ovat arvioineet lastensa sosiaaliset taidot heikoimmiksi verrattuna äiteihin, joilla on kohtalaistason masennusoireita.

Sekä vanhempien kielitaustan että sosiaalisten taitojen lisäksi on esitetty kiusaamisen mahdollisuuksia tutkimuksissa. Einarsdottir (2010) on tutkinut Islannissa vanhempien näkemyksiä päiväkodin ja koulun siirtymävaiheessa.

Haastatteluissa ilmennetään sosiaalisia taitoja, joihin liitetään ajatuksia kiusaamisen mahdollisuuksista. Eräässä äidin puheenvuorossa ei esitetä huolenaiheeksi oman lapsen kiusatuksi joutumista, vaan äiti esittää, että kuka tahansa voi joutua kiusatuksi. Vastaavasti Australiassa Docketin ja Perryn (2007a) tutkimuksesta ilmenee, että eri kielitaustaisten ja asuinalueiden omaavien vanhempien haastatteluissa suurimmaksi huolenaiheeksi osoittautui oman lapsen kiusatuksi joutuminen koulussa. Lisäksi Dockett ja Perry (2005a) ovat havainneet eri kieliryhmistä tulleiden vanhempien haastattelujen perusteella, että vanhemmat tiedostavat lapsensa kohtaamat vaikeudet kouluun sopeutuessaan koulun ja kodin eroavaisuuden vuoksi. Haastattelujen perusteella vanhemmat pitävät tärkeänä ystävien ja sisarusten apua lapsensa kouluun sopeutumisessa. Sisarusten apu koulun sopeutumisessa on tärkeää esimerkiksi vertaissuhteiden rakentumisessa. Korkiamäki (2014) on havainnut tutkimuksessaan sisarusten olevan tärkeitä lapsille, jotka eivät omanneet omaehtoisesti ystävyys- tai kaverisuhteita koulussa.

Einardottirin (2010) sekä Docketin ja Perryn (2007a) tutkimuksissa vanhempien haastatteluissa on tunnistettavissa yhteneväisiä huolenaiheita liittyen koulun turvallisuuteen. Einarsdottirin (2010) tutkimuksen haastatteluissa verrataan päiväkotiympäristöä turvallisemmaksi kuin koulua. Eräs äiti mainitsee, että päiväkodissa opettajien runsas määrä luo turvallisuutta, mutta koulussa lapsi saattaa jäädä huomiotta opettajien vähäisemmän määrän vuoksi. Opettajien vähäinen määrä suhteessa lapseen korostaa vanhemman huolenaihetta turvallisuudesta Docketin ja Perryn (2007a) tutkimuksessa siten, että lapset joutuvat pitämään itsestään huolta ja olemaan yksin koulun leikkipuistoalueella. Tästä haastattelusta ei voida tulkita varmaksi, onko haastateltava isä vai äiti. Vaikka näissä haastatteluissa ei esitetty suorasanaisesti huolta kiusaamisesta, turvallisuuteen on liitettävissä koulukiusaamisen mahdollisuus. Rummun ja kollegoiden (2023) tulkinnan mukaan kiusaaminen voidaan ymmärtää osana oppilaan turvallisuutta, jos kiusatulla on perusteellinen syy pelätä turvallisuutensa puolesta.

1.5 Bronfenbrennerin ekologinen teoria ja PPCT-malli perheen vuorovaikutuksessa

Perheen vaikutus lapsen odotuksiin itsestään koulussa ennen koulun aloitusta voidaan tarkastella Bronfenbrennerin (1979) ekologisen teorian avulla, johon sisältyy ihmisen erilaisia ympäristöjä. Bronfenbrennerin (1979) ekologista teoriaa on käytetty koulusiirtymään liittyvissä tutkimuksissa ja kirjallisuuksissa (mm. Dockett & Perry, 2007a; Dockett & Perry, 2005b; Karikoski, 2008) sekä perhetutkimusta käsiteltävässä kirjallisuuksissa (Allen & Henderson, 2016; Hurme, 2014). Bronfenbrenner (1979) on esitellyt yksilön ympäristöjen koostuvan mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemeistä. Koska makrosysteemi käsittää laajempaa ympäristöä, kuten yhteyskuntaa, johon lapsi ei ole suoraan yhteydessä, jätän sen tarkastelun tämän tutkimuksessa ulkopuolelle. Tämä siksi, koska tässä tutkimuksessa käsitellään perhe- ja koulukontekstia.

Mikrosysteemi (engl. *microsystem*) on ympäristö, jossa ihminen on välttämättömässä suhteessa kanssaihmiin. Lapselle tällainen ympäristö on esimerkiksi perhe. Mesosysteemi (engl. *mesosystem*) koostuu taas kahdesta tai useammasta ympäristöstä, joihin yksilö osallistuu. Esimerkiksi lapselle koulu ja koti muodostavat mesosysteemin. Eksosysteemi (eng. *exosystem*) käsittää laajemman ympäristön, johon lapsi ei ole itse suorassa vuorovaikutuksessa, mutta ympäristö vaikuttaa lapseen. Lapselle tällainen ympäristö on esimerkiksi vanhempien työpaikka. Hurme (2014) sijoittaa Bronfenbrennerin teorian ihmisen kehityksen systeemisten teorioiden joukkoon. Hänen mukaansa näille teorioille yhteistä on se, että ympäristössä vuorovaikutuksessa olevat tekijät vaikuttavat toisiinsa; yhden tekijän muutos vaikuttaa muihin tekijöihin. Myöhemmin Bronfenbrenner ja Morris (2006) ovat esittäneet teoriasta laajennuksen muodostaen siitä PPCT-mallin, jonka nimi tulee sanoista *process, person, context* ja *time*. He esittelevät mallin ytimeksi prosessin (engl. *process*), jolla tarkoitetaan ihmisen välittömässä ympäristössä tapahtuvia lähellä olevia vuorovaikutussuhteita muiden ihmisten kanssa pitkällä ajanjaksolla.

Bronfenbrennerin (2001) mainitsee, että perheessä tapahtuvat vuorovaikutussuhteet, kuten lapsen ruokkiminen, lapsen kanssa leikkiminen tai lukeminen

tulee olla pitkäaikaista ja säännöllistä vuorovaikutusta. PPCT-mallissa nämä vuorovaikutukselliset toiminnot Bronfenbrenner ja Morris (2006) ovat nimenneet kestäviksi vuorovaikutussuhteiksi, joita voidaan pitää hyvänä esimerkkinä käsitteestä *prosessi*. Esimerkiksi äidin ja lapsen välille muodostuu lapsen syntyessään pitkäaikainen ja kestävä vuorovaikutussuhde, jossa nämä vuorovaikutukselliset toiminnot ovat tunnistettavissa. Bronfenbrennerin ja Morrisin (2006) mukaan säännölliset ja pitkäaikaiset vuorovaikutussuhteet osallistavat lasta vuorovaikutukseen, jolloin osallistumisen myötä lapselle rakentuu tietoa ja taitoa osallistua vuorovaikutustoimintoihin esimerkiksi muiden lasten kanssa. Bronfenbrenner (1979) selittää ekologisessa teoriassaan, että osallistuminen sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin vaatii kehittyvältä yksilöltä vuorovaikutuksellista sopeutuvuutta, joka taas harjoittaa yksilön sosiaalisia taitoja. Esimerkiksi Farrant ja Zubrik (2012) ovat osoittaneet, että lapsen varhaisen sanaston kehittymiseen vaikuttaa vanhempien huomio lapsen kanssa sekä yhteisesti kirjan lukeminen. Lukemisen osalta he ovat tehneet mielenkiintoisen hypoteesin siitä, että tyttönä oleminen perheessä kasvattaa tyttöjen sanavarastoa sen vuoksi, koska tytöt osallistuvat perheessä enemmän yhteiseen lukemiseen vanhempien kanssa verrattuna poikiin. Toisinaan tutkimuksissa, joissa on tutkittu äidin puheen määrää suhteessa lapsen sukupuoleen (Martin & Green, 2005; Rantalainen ym., 2022) ei olla havaittu yhteyttä äidin puheen määrällä ja lapsen sukupuolella. Lukemisella ja suullisella vuorovaikutuksella on kuitenkin lasta edesauttava vaikutus sosiaalisissa tilanteissa. Virtanen ja kollegat (2022) toteavat, että vahva sosiaalinen osaaaminen auttaa lasta muodostamaan sosiaalisia suhteita uusissa konteksteissa. Se, miten lapsen sosiaaliset taidot harjaantuvat perheessä esimerkiksi uusien ystävyysuhteiden muodostamisen näkökulmasta riippuu vanhempien vuorovaikutuksen luonteesta (vrt. Karikoski, 2008).

Bronfenbrenner (1979) pitää tärkeänä mikrosysteemissä käytyjä keskusteluita, joissa vanhemmat ilmentävät lapselleen sitä, millainen jokin toinen ympäristö voi olla. Varhaislapsuudessa lapselle muodostuu mikroympäristöstä eli tässä tapauksessa perheestä vuorovaikutuskokemuksia. Bronfenbrennerin jul-

kaisuissa tarkennetaan varhaislapsuudessa syntyviä kokemuksia, jotka on liitetty tunteiden alueeseen (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Bronfenbrenner, 2001). Tunteet, kuten odotukset, toiveet, epäilyt ja henkilökohtaiset uskomukset jatkuvat varhaislapsuudesta sekä vakaina että muuttuvina aina läpi elämän ja voivat liittyä lapseen itseensä tai ystäviin, mutta myös toimintoihin, joihin lapsi osallistuu. Esimerkiksi Eskelä-Haapasen ja kollegoiden (2017) tutkimus antaa viitteitä siitä, että lapsi aktiivisesti muodostaa kodissa tapahtuvien kokemusten kautta käsityksiä koulusta. Yksi keskeinen lapsen käsitys heidän tutkimuksessaan liittyi vertaissuhteisiin, joka sisälsi myös pelon kiusaamisesta.

Bronfenbrennerin (1979) mukaan lapsen elämänsä aikana perhe voidaan tulkita vuorovaikutusympäristönä mikrosysteemiksi, jossa vanhemmat vuorovaikutuskumppaneina vaikuttavat lapsen tunteisiin. Useiden tutkijoiden (Furrer & Skinner, 2003; Junntila, 2010; Karikoski, 2008) näkemykset perheen vuorovaikutuksesta tukevat Bronfenbrennerin (1979; 2001) teoriaa siitä, että lapselle muodostuneet vuorovaikutuskokemukset perheestä vaikuttavat lapsen sosiaalisiin toimintoihin. Ensimmäinen Furrer ja Skinner (2003) tuovat ilmi, että lapsen vuorovaikutushistoria sosiaalisten kumppaneiden kanssa muodostaa lapselle odotuksen itsestään suhteissa ihmisten kanssa. Toiseksi vanhempien ja lasten välinen tasapainoinen vuorovaikutussuhde edesauttaa lasta ystäväystymään helpommin uusien luokkatoverien kanssa (Karikoski, 2008). Esimerkiksi toimintona ystävyysuhteiden rakentaminen ja siihen liittyvä lapsen tunne odotuksineen ystävyysuhteista on riippuvainen siitä, millaisia vuorovaikutuskokemuksia lapsi on perheestään itselleen saanut. Lisäksi Junntila (2010) mainitsee vanhempien sosiaalisen käyttäytymisen olevan merkittävä tekijä lapsen sosiaaliselle hyvinvoinnille koulussa.

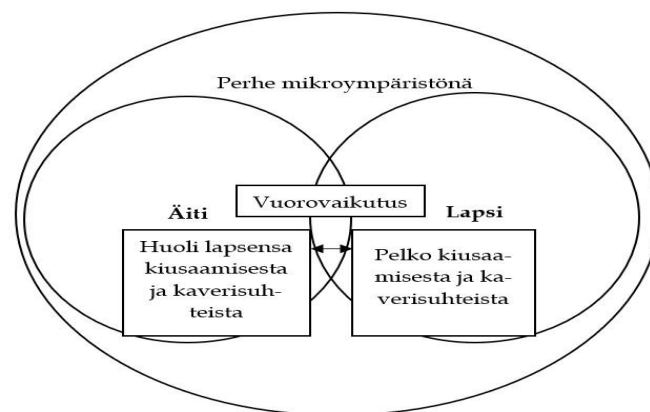
Bronfenbrennerin (1979) ekologisessa teoriassa ihmisen elämässä tapahtuu siirtymiä systeemistä toiseen. Esimerkiksi koulun aloitusta voidaan tulkita ekologiseksi siirtymäksi, jolloin perheen vuorovaikutusympäristö laajenee perheen lisäksi kouluun muodostaen mesosysteemin. Koska Suomessa kodin ja koulun välinen vuorovaikutussuhde näyttäytyy esiopetusvuoden aikana kouluvierailulla ja kouluun ilmoittautumisella (Karikoski, 2008), mesosysteemi muodostuu

tuolloin koulusta ja kodista. Mesosysteemissä merkityksellistä lasten odotusten kannalta koulusta on se, millaisen vuorovaikutusyhteyden vanhemmat saavat luotua koulun kanssa, ja kuinka kyvykkäitä vanhemmat ovat tukemaan lastaan. Dockett ja Perry (2005a) korostavat tutkimuksessaan vanhempien ja koulun välistä yhteyttä. He mainitsevat, että miten vanhemmat ovat yhteydessä kouluun, riippuu vanhempien käsityksestä itsestään ja kyvystään auttaa lastaan. Tämä puolestaan vaikuttaa lapsen käsityksiin koulusta. Perheen lisäksi lapsi on myös vaikutusaltainen vanhempien ympäristöille, joihin lapsi ei itse ole välttämättömässä yhteydessä. Ekologisessa teoriassa tätä kutsutaan eksosysteemiksi (engl. *exosystem*) (Bronfenbrenner, 1979), jossa esimerkiksi vanhempien työpaikalla tapahtuvat asiat vaikuttavat vanhempien kautta lapseen. Junntila (2010) on havainnut, että lapset, joiden vanhemmat kokevat sosiaalisensa verkostonsa itselleen tyydyttäväksi, niin he ovat sosiaalisesti pätevämpiä vertaisyhteisöissä, joka taas vähentää riskiä yksinäisyydestä.

Kuviossa 1 on esiteltyä mikroympäristössä tapahtuva vuorovaikutus prosessina äidin ja lapsen välillä sekä tämän vaikutus lapsen pelkoihin liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin sekä äidin huolenaiheisiin lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista koulussa. Kuviossa on sovellettu Bronfenbrennerin (1979) ekologista teoriaa ja Bronfenbrennerin ja Morrisin (2006) PPCT-mallia.

Kuvio 1.

Mikroympäristöä kuvaava välitön vuorovaikutussuhde äidin ja lapsen välillä (mukaillen Bronfenbrenner, 1979; Bronfenbrenner & Morris, 2006).

Äidin ja lapsen välitön vuorovaikutus mikroympäristössä (=prosessi)

Uloin ympyrä viittaa lapsen ja äidin mikroympäristöön eli perheeseen. Mahdolliset muut perheenjäsenet on jätettyä kuvioista pois, koska tutkimukseni tarkastelee lapsen pelkojen ja äitien huolenaiheiden yhteyttä. Mikroympäristön kuvaavan isoimman ympyrän sisällä on kaksi ympyrää, jotka kuvaavat äidin ja lapsen elinpiiriä. Näiden ympyröiden väliin jäävä tila ilmentää äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta, jossa lasten pelot ja äidin huolenaiheet syntyvät sekä vaikuttavat toisiinsa.

1.6 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ennen koulun aloitusta lapsen mainitsemia pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin koulussa sekä äitien mainitsemia huolenaiheita lapsen kiusaamisen mahdollisuudesta ja kaverisuhteista. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään lasten mainitsemien pelkojen yhteys lapsen sukupuoleen sekä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisen mahdollisuudesta ja lapsensa kaverisuhteista. Lisäksi selvitettiin, onko lasten mainitsemien ja äitien raportoimien huolenaiheiden yhteys erilainen tytöillä ja pojilla.

Tutkimuskysymykset:

1. Onko lasten mainitsemat pelot liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin yhteydessä lapsen sukupuoleen?
2. Onko lasten mainitsemat pelot liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin yhteydessä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisesta? Onko tämä yhteys erilainen tytöillä ja pojilla?
3. Onko lasten mainitsemat pelot liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin yhteydessä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsen kaverisuhteista? Onko tämä yhteys erilainen tytöillä ja pojilla?

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Tutkimusaineisto

Tämän tutkimuksen aineistona on käytetty Alkuportaat-seurantatutkimuksen (Lerkkanen ym., 2006–2016) ensimmäisessä vaiheessa kerättyä aineistoa. Hanke toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän, Itä-Suomen ja Turun yliopistojen kesken. Hankkeessa oli kiinnostuksena kerätä tietoa oppimisen ja motivaation kehityksestä. Tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen (2006–2011) osallistui noin 2000 lasta, vanhempaa ja opettajaa aina lapsen esiopetusvuodesta peruskoulun 4. luokan loppuun asti. Tutkimukseen osallistuneet olivat neljältä eri paikkakunnalta. Hankkeessa käytettiin aineiston keräämisessä opettajien ja vanhempien kyselylomakkeita, luokkahuonehavaintoja sekä lasten ryhmä- ja yksilötestejä. Lomakkeessa oli myös kysymyksiä, joita haluttiin vanhempien kysyvän lapseltaan

Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin äidille osoitettua kyselylomaketta, jossa oli myös kaksi kysymystä osoitettu äidin lapselle. Kyselylomake täytettiin äidin toimesta vuonna 2007 keväällä eli ennen lapsen koulun aloitusta. Tämän tutkimuksen otantaan valikoitui yhteensä lapsia 617, joka on 30 % koko tutkimushankkeen otannasta ($n = 2000$). Lapset valikoitiin tämän tutkimuksen otantaan sen perusteella, esittikö lapsi kouluun liittyviä pelkoja kaverisuhteista tai kiusaamisesta. Lisäksi tutkimuksen otannassa olivat mukana lapset, joiden maininnoista oli selvästi pääteltävissä, ettei heillä ollut lainkaan pelkoja.

Lasten osalta mainittuja huolia liittyen kiusaamiseen oli 93 (15.0 %) ja liittyen kaverisuhteisiin oli 132 (21.3 %). Lapset, jota esittivät, ettei ole huolia/pelkoja, heitä oli yhteensä 392 (63.5 %). Poikia oli tässä tutkimuksessa mukana 327 (52.8 %) ja tyttöjä 290 (46.8 %). Koko tutkimushankkeen kyselylomakkeeseen vastanneita äitejä oli yhteensä 1593. Näistä äideistä 1565 raportoi oman huolenaiheensa lapsensa kiusatuksi tulemisen mahdollisuudesta ja 1562 äitiä koko aineiston vastanneista äideistä raportoi oman huolenaiheensa lapsensa kaverisuhteista ja ryhmään sopeutumisesta.

2.2 Mittarit ja muuttujat

Lasten pelkoryhmä ja lapsen sukupuoli. Tässä tutkimuksessa lasten pelkoryhmä ja lapsen sukupuoli ovat selittäviä muuttujia. Lasten pelkoja selvitettiin siten, että äitiä kehoitettiin kyselylomakkeen ohjeen mukaisesti kirjaamaan lapsen pelot liittyen koulun aloittamiseen. Kyselylomakkeen mukaan äidin tuli kysyä lapselta: ”Mikä sinua mietityttää tai pelottaa koulun aloittamisessa?”. Lasten vastausten perusteella muodostettiin kolmiluokkainen luokittelumuuttuja (0 = ei lainkaan pelkoja, 1 = pelot liittyen kiusaamiseen, 2 = pelot liittyen kaverisuhteisiin). Tästä muodostettiin kolmiluokkainen muuttuja *lapsen pelkoryhmä*. Lapsen sukupuoli selvitettiin sen mukaan, minkä kyselylomakkeen täyttäjän eli tässä tapauksessa äiti oli ympyröinyt vaihtoehdoista 1 = poika, 2 = tyttö. Tämän perusteella sukupuolesta muodostettiin luokitteluasteikollinen muuttuja (1 = poika, 2 = tyttö).

Riippuvat muuttujat. Tämän tutkimuksen riippuvat eli selitettävät muuttujat analyysissä olivat äidin huolenaihe lapsensa kiusaamisen tulemisen mahdollisuudesta ja äidin huolenaihe lapsensa kaverisuhteista ja ryhmään sopeutumisesta. Äidin huolenaihetta lapsensa kiusaamiseksi tulemisesta ja lapsensa kaverisuhteista selvitettiin kysymyksellä: ”Kuinka paljon sinua tällä hetkellä vanhempana huolestuttavat seuraavat lapsesi koulunaloitukseen liittyvät asiat?”. Vastausvaihtoehdoista analyysin tarkasteltuun valittiin seuraavat väittämät: ”Lapsen kiusatuksi tulemisen mahdollisuus” ja ”Lapsen kaverisuhteet ja ryhmään sopeutuminen”. Näihin väittämiin äidit vastasivat 5-portaisella asteikolla (1 = ei lainkaan, 2 = vain vähän, 3 = jonkin verran, 4 = melko paljon, 5 = erittäin paljon).

2.3 Laadullisen aineiston kvantifiointi

Lasten vastausten kvantifiointissa eli vastausten muuttamisessa määrälliseksi aineistoksi käytettiin apuna aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Taulukossa 1 on

esiteltynä laadullisen aineiston kvantifioinnin eteneminen vaihe vaiheelta aineiston rajaamisesta luokitteluasteikollisen muuttujan nimeämiseen.

Taulukko 1.

Lasten vastausten muuttamisen vaiheet määrälliseksi aineistoksi

Vaihe 1	Vaihe 2		Vaihe 3	Vaihe 3
Rajaaminen	2.1 Esimerkki alkuperäismaininnasta	2.2 Pelkistetty ilmaus	Muuttujan muodostaminen	Muuttujan nimeäminen
Koko aineiston vastauksista erotetut oleelliset maininnat tämän tutkielman kannalta	"ei mietitytä eikä pelota mikään"	Ei lainkaan pelkoja	0	Lasten pelkoryhmä
	"jos joku kiusaa"	Pelot liittyen kiusaamiseen	1	
	"jos ei oo kavereita"	Pelot liittyen kaverisuhteisiin	2	

Ensimmäisessä vaiheessa vastaukset rajattiin siten, että koko aineistossa olleiden lasten vastauksista erotettiin maininnat, jotka olivat oleellisia tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten kannalta. Toisin sanoen vastauksista rajattiin pois kaikki tämän tutkimuksen kannalta epäolennaiset vastaukset (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018), myös vastaamatta jättäneiden lasten osalta. Toinen vaihe jakautui kahteen osavaiheeseen. Toisen vaiheen ensimmäisessä osavaiheessa tutkimuksen kannalta olennaiset alkuperäismaininnat taulukoitiin ja toisen vaiheen toisessa osavaiheessa vastaukset pelkistettiin eli tässä tapauksessa luokiteltiin kolmeen eri luokkaan (ei lainkaan pelkoja, pelot liittyen kiusaamiseen, pelot liittyen kaverisuhteisiin). Tämä vaihe kuvastaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin pelkistämistä vaihetta (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kolmannessa vaiheessa alkuperäismainintojen pelkistetyistä ilmauksista muodostettiin luokittelumuuttuja antamalla jokaisella maininnalle oma numeroedustus (0 = ei lainkaan pelkoja, 1 = pelot liittyen kiusaamiseen, 2 = pelot liittyen kaverisuhteisiin). Luokittelumuuttujan muodostaminen oli tämän tutkimuksen menetelmän kannalta oleellista, koska sitä edustava laatueroasteikko on ainoa mittari, jolla kvalitatiivista muuttujaa

voidaan mitata (Nummenmaa, 2009). Sen avulla kyetään muodostamaan laadullisesta aineistosta luokittelumuuttuja, jossa asiat erotellaan toisistaan (Metsämuuronen, 2011) ja jaotellaan toistensa poissulkeviin luokkiin (Nummenmaa, 2009). Neljännessä vaiheessa laatueroasteikollinen muuttuja nimettiin *lasten pelkoryhmä*.

2.4 Tutkimuksen määrällinen analyysi

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään lasten pelkoryhmän (ei lainkaan pelkoja, pelot liittyen kiusaamiseen, pelot liittyen kaverisuhteisiin) yhteyttä lapsen sukupuoleen sekä lasten mainitsemien ja äitien raportoimien huolenaiheiden välistä yhteyttä. Tutkimuksessa tutkittiin myös, onko lasten pelkoryhmän ja äitien raportoimat huolenaiheiden välinen yhteys erilainen tytöillä ja pojilla. Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 28-ohjelmistolla.

Lasten pelkoryhmän ja sukupuolen välistä yhteyttä selvitettiin ristiintaulukoinnilla, joka on hyvä menetelmä kuvata kahden luokitteluasteikollisen muuttujan välistä suhdetta (Metsämuuronen, 2006). Ristiintaulukoinnissa käytettiin analyysina Khiin neliö -testiä Cramerin V -kerrointa, joiden avulla pystyttiin havaitsemaan lasten pelkoryhmän ja lapsen sukupuolen välinen yhteys (Metsämuuronen, 2011). Analyysin osalta muuttujien oletus riippumattomuudesta toteutui (Metsämuuronen, 2005), sillä muuttujat sukupuoli ja lasten pelkoryhmä ovat toisistaan riippumattomia. Khiin neliö -testi osoitti, että lasten pelkoryhmä ja lapsen sukupuoli olivat riippumattomia toisistaan perusjoukossa ($p = 0.005$). Toisin sanottuna nollahypoteesin hylkäämispäätöksen riski oli 0.5 %, joka on hyväksyttyä riskitasoa alempi (Metsämuuronen, 2011). Odotettujen frekvenssien miniluku oli 43.71 ja yksikään niistä ei ollut ykköstä pienempi sekä alle 20 % niistä oli pienempiä kuin 5 (ks. Metsämuuronen, 2005), joten oletus tältä osin analyysissa toteutui. Ristiintaulukointi erotteli tytöt ja pojat keskenään lasten pelkoryhmän luokkiin (ei lainkaan pelkoja, pelot liittyen kiusaamiseen, pelot liittyen kaverisuhteisiin).

Lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien mainitsemiin huoliin analysoitiin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä (2-ANOVA). Ensimmäisenä varianssianalyysillä analysoitiin lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien raportoimaan huoleen lapsensa kiusatuksi tulemisen mahdollisuudesta. Toisessa varianssianalyysissä analysoitiin lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien raportoimaan huoleen lapsensa kaverisuhteista. Kummassakin analyysissä oli mukana lapsen sukupuoli, jolloin kyettiin tarkastelemaan, onko poikien ja tyttöjen yhteys erilainen lasten pelkoryhmän ja äitien raportoimien huolenaiheiden yhteyden suhteen. Toisen ja kolmannen tutkimuskysymysten osalta kaksisuuntainen varianssianalyysi oli soveltuva menetelmä, koska haluttiin tietää kahden ryhmittelevän muuttujan eli lasten pelkoryhmän ja lapsen sukupuolen vaikutusta yhteen selitettävään muuttajaan eli äitien raportoimaan huolenaiheeseen (ks. Metsämuuronen, 2005; Metsämuuronen, 2011). Lisäksi analyysi paljasti lasten pelkoryhmän ja lapsen sukupuolen omavaikutukset. Molemmissa kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä lasten pelkoryhmän ja lapsen sukupuolen selitysosuutta äitien raportoimiin huolenaiheisiin tulkittiin mallin osittain-eetan neliön perusteella.

Ennen varianssianalyyseja tarkastettiin analyysin lähtöoletuksia. Yleisesti varianssianalyysissä lähtöoletukset ovat melko tiukkoja, mutta pienet poikkeamat oletuksista eivät ole kohtalokkaita (Nummenmaa, 2009). Tässä tutkimuksessa varianssianalyysin lähtöoletuksena havaintojen riippumattomuus (Metsämuuronen, 2011) toteutui osittain sen vuoksi, koska äidit kysyivät lapselta mahdollisia pelkoja, jolloin lasten vastaus saattaa vaikuttaa äidin raportoimaan huolenaiheeseen. Sukupuolen ja lasten pelkoryhmän osalta oletus riippumattomuudesta ei koitunut ongelmaksi analyysin lähtöoletuksissa. Molemmissa varianssianalyysin vaiheissa Levenen testi osoitti, että ryhmien väliset varianssit olivat yhtä suuret (ks. Metsämuuronen, 2011; Nummenmaa, 2009). Homogeenisuusoletus piti siis paikkansa analyysissä, jossa selitettävänä muuttujana oli äidin huolenaihe lapsensa kiusatuksi tulemisesta ($F = .88, p = .49$) sekä analyysissä, jossa selitettävänä muuttujana oli äidin huolenaihe lapsensa kaverisuhteista ($F = 1.27, p = .27$). Muuttujien jakaumien tarkastelu osoitti, että sukupuolen jakauma oli normaalisti jakautunut. Lasten pelkoryhmä oli odotettavasti jakaumaltaan vino,

koska suurin osa lapsista sijoittui luokkaan ”ei lainkaan pelkoja”. Lisäksi äitien huolenaiheiden muuttujien tarkastelu osoittautui hieman vinoksi. Yleisesti pienellä otoskoolla normaalisuus voi olla ongelmallinen (Metsämuuronen, 2011). Tässä tutkimuksessa lasten ja äitien otoskoko oli kuitenkin suuri, joten normaalisuusoletusten kannalta analyysi ei koitunut ongelmalliseksi. Taulukossa 2 on esiteltynä tämän tutkimuksen otannan keskiarvot, keskihajonnat ja jakaumien vinoumat sekä huipukkuudet lasten sukupuolen, pelkoryhmän, äidin huoli lapsensa kiusaamisen ja äidin huoli lapsen kaverisuhteiden osalta.

Taulukko 2

Sukupuolen, lasten pelkoryhmän ja äitien molempien huolenaiheiden tunnusluvut

	Asteikko	Ka	Kh	Vinous	Huipukkuus
1. Sukupuoli	1 - 2	1.47	0.49	1.6	-16.07
2. Pelkoryhmä	0 - 2	.57	0.81	9.38	-4.5
3. Äidin huoli kiusaamisesta	1 - 5	3.00	2.66	3.61	-6.64
4. Äidin huoli kaverisuhteista	1- 5	2.66	1.16	6.38	-5.08

Huom. KA = keskiarvo, KH = keskihajonta

Varianssianalyysin lähtöoletuksissa tulee huomioida myös muuttujien mitta-asteikko. Selittävien muuttujien tulee olla luokitteluasteikollisia ja selitettävän muuttujan välimatka-asteikollinen muuttuja (Nummenmaa, 2009). Tässä tutkimuksessa selittävät muuttujat eli lapsen sukupuoli ja lasten pelkoryhmä oli luokitteluasteikollisia muuttujia. Äidin huolenaiheita mitattu muuttuja oli järjestysasteikollinen muuttuja. Tämä mitta-asteikko ei liene ongelma tämän tutkimuksen analyysissä. Likert-asteikollista muuttujaa voidaan käyttää parametrisissa menetelmissä, kuten varianssianalyysissä (Norman, 2010; Sullivan & Artino, 2013) pelkäämättä sitä, että joudutaan väärään johtopäätökseen (Norman, 2010). Lisäksi järjestysasteikollisen muuttujan käyttäminen on myös mahdollista tämän tutkimuksen analyysissä, koska Likert-asteikollinen muuttuja on tyypillinen mittaessa henkilön omaa käsitystä väitteestä tai kysymyksen sisällöstä (Metsämuuronen, 2005).

2.5 Eettiset ratkaisut

Tämän tutkimuksen alkuperäisaineistona käytetty Alkuportaatt-seurantatutkimus on Jyväskylän yliopiston eettisen lautakunnan hyväksymä. Jokaiselta tutkimukseen osallistujalta kerättiin tutkimusluvut kirjallisesti ennen tutkimuksen aloittamista. Tutkittavien henkilötiedot pseudonymisoitiin eli tutkittavien henkilötiedot eivät ole tunnistettavissa aineistosta. Tutkimuksessa toteutettiin rehellisyyttä, luotettavuutta ja huolellisuutta eli tieteellisen käytäntöjen perusperiaatteita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023). Englanninkielisten lähteiden ja tutkimusartikkeleiden suomentamisessa olen käyttänyt tekoäly -ohjelmaa (ChatGBT 3.5). Tätä tutkimusta toteuttaessa on noudatettu Jyväskylän yliopiston määräyksiä aineiston käsittelyn ja tutkimuksen tekemisen suhteen. Tämän tutkimuksen laatijana minä olen allekirjoittanut sitoumuslomakkeen valmiin tutkimusaineiston käytöstä. Tutkimusaineistoa on käytetty tämän tutkimuksen laatimisen aikana minun tietokoneellani tallennettuna ja tutkimuksen valmistuttua poistin aineistoni tietokoneeltani.

3 TULOKSET

3.1 Sukupuolen yhteys lasten mainitsemiin pelkoihin kiusaamisesta ja kaverisuhteista

Sukupuolten yhteyttä lasten mainitsemiin pelkoihin analysoitiin Khii neliö -testillä. Testi osoitti, että lapsen sukupuolella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys lasten mainitsemiin pelkoihin kiusaamisesta ja kaverisuhteista $\chi^2(2, n = 617) = 10.53$, $p = .005$, Carmerin $V = 0.13$). Taulukossa 3 on esiteltynä poikien ja tyttöjen sijoittuminen pelkoryhmien luokkiin ja standardoitu jäännös.

Taulukko 3

Sukupuolen ja lasten pelkoryhmän välinen yhteys

	Poika			Tyttö		
	<i>n</i>	%	<i>std j.</i>	<i>n</i>	%	<i>std j.</i>
Ei lainkaan pelkoja	227	69.4 ^B	3.2	165	56.9 ^A	-3.2
Pelot liittyen kiusaamiseen	40	12.2 ^A	-2.1	53	18.3 ^B	2.1
Pelot liittyen kaverisuhteisiin	60	18.3 ^A	-2.0	72	24.8 ^B	2

Huom. A = odotettu pienempi osuus, sovitettu standardoitu jäännös on $\leq -2.$, B = odotettua suurempi osuus, sovitettu standardoitu jäännös $\geq 2.$, *std j.* = mukautettu standardoitu jäännös

Tytöt mainitsivat odotettu useammin pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin kuin pojat. Sekä tytöt että pojat mainitsivat enemmän pelkoja liittyen kaverisuhteisiin kuin kiusaamiseen. Lisäksi poikien osalta mainittiin odotettua enemmän kuin tyttöjen osalta, ettei ole lainkaan pelkoja.

3.2 Lasten pelkoryhmän sekä sukupuolen yhteys äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsen kiusaamisesta

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli tutkia lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisen mahdollisuudesta. Lisäksi selvitettiin, onko tämä yhteys erilainen tytöillä ja pojilla sekä muuntaako sukupuoli lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien raportoimaan huoleen lapsen kiusatuksi tulemisesta. Kaksisuuntainen varianssianalyysi osoitti, että malli selitti 3 % äidin huolenaiheesta lapsensa kiusatuksi tulemisestä ($F(5, 611) = 4.00, p < .001, \eta^2 = .03$). Lasten pelkoryhmä (ei lainkaan pelkoja, pelot liittyen kiusaamiseen, pelot liittyen kaverisuhteisiin) oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä äitien raportoimaan huoleen lapsensa kiusatuksi tulemisestä ($F(2, 611) = 9.30, p < .001, \eta^2 = .03$).

Pelkoryhmässä olevat lapset, jotka sijoituivat vastausten perusteella luokkaan "ei lainkaan pelkoja", äidit raportoivat vähemmän huolenaiheita lapsensa kiusatuksi tulemisestä kuin niiden lasten osalta, jotka mainitsivat pelkoja liittyen kiusaamiseen ($p=.003$) ja kaverisuhteisiin ($p=.004$). Kahden jälkimmäisen pelkomaininnan osalta lapset eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi äitien huolenaiheen suhteen ($p = 1.00$). Sukupuolella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisestä ($F(1, 611) = 0.39, p = .393, \eta^2 = .00$). Sukupuoli ei myöskään muuntanut lapsen mainitsemien pelkojen ja äitien raportoimaa huolenaiheen lapsensa kiusatuksi tulemisestä välistä yhteyttä ($F(2, 611) = .430, p = .651, \eta^2 = .00$). Taulukossa 4 on esiteltyä tyttöjen ja poikien pelkomainintojen sekä lasten pelkoryhmän keskiarvot ja keskihajonnat äitien huolenaiheen lapsensa kiusatuksi tulemisen suhteen.

Taulukko 4.

Tyttöjen ja poikien sekä koko lasten pelkoryhmän jakautuminen pelkomaininnoissa äitien raportoiman huolenaiheen lapsensa kiusatuksi tulemisen suhteen

	Poika			Tyttö			Lasten pelkoryhmä (n = 617)		
	N	Ka	Kh	N	Ka	Kh	N	Ka	Kh
Ei lainkaan pelkoja	227	2.89	1.16	165	2.71	1.17	392	2.82	1.17
Pelot liittyen kiusaamiseen	40	3.30	1.36	53	3.25	1.18	93	3.27	1.25
Pelot liittyen kaverisuhteisiin	60	3.18	1.16	72	3.21	1.15	132	3.20	1.15

Huom. n = otoskoko, Ka = keskiarvo, Kh = keskihajonta

Äidin huolenaiheen lasten kiusatuksi tulemisen suhteen lasten pelot jakautuivat keskiarvoiltaan ja keskihajonnoiltaan seuraavasti: "ei lainkaan pelkoja" ($M = 2.82$, $SD = 1.17$), "pelot liittyen kiusaamiseen" ($M = 3.27$, $SD = 1.25$) ja "pelot liittyen kaverisuhteisiin" ($M = 3.20$, $SD = 1.15$). Sukupuolten keskiarvot ja keskihajonnat olivat poikien osalta: "ei lainkaan pelkoja" ($M = 2.89$, $SD = 1.16$), "pelot liittyen kiusaamiseen" ($M = 3.30$, $SD = 1.36$) ja "pelot liittyen kaverisuhteisiin" ($M = 3.18$, $SD = 1.16$). Tyttöjen keskiarvot ja keskihajonnat olivat pelkojen osalta seuraavat: "ei lainkaan pelkoja" ($M = 2.71$, $SD = 1.17$), "pelot liittyen kiusaamiseen" ($M = 3.25$, $SD = 1.18$) ja "pelot liittyen kaverisuhteisiin" ($M = 3.21$, $SD = 1.15$).

3.3 Lasten pelkoryhmän sekä sukupuolen yhteys äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsen kaverisuhteista

Toisen tutkimuskysymyksen tavoite oli tutkia lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kaverisuhteista. Lisäksi tutkittiin, onko tämä yhteys erilainen tytöillä ja pojilla sekä muuntaako sukupuoli lasten pelkoryhmän yhteyttä äitien raportoimaan huoleen lapsensa kaverisuhteista. Kaksisuuntainen varianssianalyysi osoitti, että malli selitti 4 % äidin huolenai-

heesta lapsensa kaverisuhteista ($F(5, 610) = 5.66, p < .001, \eta^2 = .04$). Lasten pelkoryhmä (ei lainkaan pelkoja, pelot liittyen kiusaamiseen, pelot liittyen kaverisuhteisiin) oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kaverisuhteista ($F(2, 610) = 14.05, p < .001, \eta^2 = .04$).

Pelkoryhmässä, jossa lapset olivat vastausten perusteella luokassa ”ei lainkaan pelkoja” äidit raportoivat vähemmän huolenaiheita lapsensa kaverisuhteista verrattuna lasten mainitsemiin pelkoihin liittyen kiusaamiseen ($p=.029$) ja kaverisuhteisiin ($p=.001$). Lapset, jotka mainitsivat pelkoja liittyen kiusaamiseen tai kaverisuhteisiin eivät eronneet toisistaan ($p=.393$). Sukupuoli ei ollut tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä äitien raportoimaan huoleen lapsensa kiusatuksi tulemisesta ($F(1, 610) = .43, p = .510, \eta^2 = .00$). Sukupuoli ei myöskään muuntanut lasten pelkoryhmän ja äitien raportoiman huolenaiheen lapsensa kaverisuhteista välistä yhteyttä ($F(2, 610) = .07, p = .928, \eta^2 = .00$). Taulukossa 5 on esiteltyä tyttöjen ja poikien pelkomaininnat sekä lasten koko pelkoryhmän keskiarvot ja keskihajonnat äitien raportoiman huolenaiheen lapsensa kaverisuhteiden suhteen.

Taulukko 5

Tyttöjen ja poikien sekä koko lasten pelkoryhmän jakautuminen pelkomaininnoissa äitien raportoiman huolenaiheen lapsensa kaverisuhteiden suhteen

	Poika			Tyttö			Lasten pelkoryhmä ($n = 616$)		
	N	Ka	Kh	N	Ka	Kh	N	Ka	Kh
Ei lainkaan pelkoja	227	2.45	1.19	165	2.39	1.12	392	2.43	1.16
Pelot liittyen kiusaamiseen	40	2.85	1.12	52	2.71	1.00	92	2.77	1.05
Pelot liittyen kaverisuhteisiin	60	3.02	1.23	72	3.00	1.12	132	3.01	1.17

Huom. n = otoskoko, Ka = keskiarvo, Kh = keskihajonta

Äidin huolenaiheen lapsensa kaverisuhteiden suhteen lasten mainitsemat pelot jakautuivat keskiarvoiltaan ja keskihajonnoiltaan seuraavasti: ”ei lainkaan pelkoja” ($M = 2.43, SD = 1.16$), ”pelot liittyen kiusaamiseen” ($M = 2.77, SD = 1.05$)

ja "pelot liittyen kaverisuhteisiin" ($M = 3.01$, $SD = 1.17$). Sukupuolten vertailuissa poikien osalta keskiarvot ja keskihajonnat olivat seuraavat: ei lainkaan pelkoja" ($M = 2.45$, $SD = 1.19$), "pelot liittyen kiusaamiseen" ($M = 2.85$, $SD = 1.12$) ja "pelot liittyen kaverisuhteisiin" ($M = 3.02$, $SD = 1.23$). Tyttöjen osalta mainitsemien pelkojen keskiarvot ja keskihajonnat olivat "ei lainkaan pelkoja" ($M = 2.39$, $SD = 1.12$), "pelot liittyen kiusaamiseen" ($M = 2.71$, $SD = 1.00$) ja "pelot liittyen kaverisuhteisiin" ($M = 3.00$, $SD = 1.12$).

4 POHDINTA

4.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tutkittiin lasten pelkoryhmän yhteyttä lapsen sukupuoleen sekä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista. Lapsen pelkoryhmässä oli lapsia, joiden maininnoista ilmeni ennen koulun aloitusta pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin koulussa. Lisäksi ryhmässä oli lapset, joiden maininnoista ilmeni, ettei ollut lainkaan pelkoja. Tavoitteena oli selvittää lasten pelkoryhmän yhteys lapsen sukupuoleen sekä äitien raportoimiin huolenaiheisiin. Lisäksi selvitettiin, onko lasten pelkoryhmän yhteys äitien raportoimiin huolenaiheisiin erilainen tytöillä ja pojilla. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä selvitettiin, onko lasten pelkoryhmä yhteydessä lapsen sukupuoleen. Toisessa tutkimuskysymyksessä selvitettiin, onko lasten pelkoryhmä yhteydessä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisesta. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä selvitettiin, onko lasten pelkoryhmä yhteydessä äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kaverisuhteista. Toisessa ja kolmannessa tutkimuskysymyksessä selvitettiin myös, onko tyttöjen ja poikien mainitsemien pelkojen yhteys erilainen suhteessa äitien raportoimiin huolenaiheisiin.

Tulosten mukaan lasten pelkoryhmällä oli yhteys lapsen sukupuoleen. Tytöt mainitsivat enemmän pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin kuin pojat. Analyysi myös paljasti, että pojat mainitsivat tyttöjä enemmän, ettei ollut lainkaan pelkoja. Lasten pelkoryhmä oli yhteydessä äitien raportoimiin huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista. Lapset, jotka mainitsivat pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin, äidit raportoivat enemmän huolenaiheita lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista kuin niiden lasten osalta, joiden maininnoista ilmeni, ettei ollut lainkaan pelkoja.

Tämän tutkimuksen tulos sukupuolen yhteydestä lapsen pelkoihin vahvistaa aikaisempaa tutkimusta (Eskelä-Haapanen ym., 2017). Lisäksi aikaisempi tutkimus (Rautiainen ym., 2017) osoittaa, että alakoulusta yläkouluun siirtyvistä

nuorista tytöt mainitsevat enemmän huolenaiheita kiusaamisesta ja kaverisuhteista kuin pojat. Se, miksi tytöt mainitsivat enemmän pelkoja liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin kuin pojat, on haastava määritellä. Saattaa olla, että tyttöjen mainitsemien pelkojen taustalla on pelko oman sosiaalisen asemansa puolesta, sillä Korkiamäen (2014) mukaan kiusaaminen aiheuttaa syrjäytyvän roolin yksilölle suhteessa hänen vertaisyhteisöönsä. Toisinaan Farrantin ja Zubrikin (2012) mukaan tytöt osallistuvat poikia enemmän yhteiseen kirjan lukemiseen vanhempien kanssa perheessä. Yhteisen kirjan lukeminen viestii tasapainoisesta vuorovaikutussuhteesta, joka auttaa tyttöjä tutustumaan helpommin uusiin luokkakavereihin (ks. Kariskoski, 2008). Lisäksi Farrantin ja Zubrikin (2012) havainto viestii tyttöjen olevan vanhempien kanssa enemmän säännöllisessä ja pidempiaikaisissa vuorovaikutussuhteissa, joka harjaannuttaa tyttöjen sosiaalisia taitoja ja kaverisuhteiden luomista uusien vertaistensa kanssa luokassa (vrt. Bronfenbrenner & Morris, 2006; Virtanen ym., 2022). Farrantin ja Zubrikin (2012) havainto ekologisen teorian ja PPCT-mallin mukaan ei kuitenkaan tue tämän tutkimuksen tulosta sukupuolten välisistä eroista lasten mainitsemien pelkojen suhteen.

Lisäksi lapsen sukupuolen yhteyden selvittäminen lapsen mainitsemiin pelkoihin paljasti, että kaverisuhteisiin liittyviä pelkoja mainittiin molempien sukupuolten osalta enemmän kuin kiusaamiseen liittyviä pelkoja. Kaverisuhteisiin liittyvä pelko saattaa viestiä siitä, että lapset kokevat tärkeäksi luoda kaverisuhteita koulussa (ks. Salmi & Kumpulainen, 2019). Kaverisuhteiden luomisen tärkeys voi olla taustalla tämän tutkimuksen havainnoista lasten sukupuolten välisissä yhteyksissä pelkoihin, sillä tytöt voivat kokea kaverisuhteiden muodostamisen tärkeämmäksi verrattuna poikiin, jolloin pelko liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin korostuu. Lisäksi aikaisempiin tutkimuksiin perustuen (Einarsdotir, 2007; Salmi & Kumpulainen, 2009) on mahdollista, että lapset ovat esittäneet pelkoja liittyen kaverisuhteisiin sen vuoksi, että esikoulusta ei ole tulossa kaveria tai kavereita samaan kouluun. Esikoulukaverin poisjääminen samasta koulusta liittyy pelkoon kaverisuhteen ylläpitämisestä, kuten Eskelä-Haapasen ja kolle-

goiden (2017) tutkimuksesta ilmeni. Pelko esikoulun kaverisuhteiden menettämisestä on ymmärrettävä, sillä uuteen ympäristöön tutustuminen on helpompaa sosiaalisen turvaverkon tuella (Rautiainen ym., 2017).

Oletettavaa on, että tämän tutkimusten lasten yksi keskeinen mikroympäristö on perhe, jossa lapsi on ollut vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa (kt. Bronfenbrenner, 1979; Bronfenbrenner & Morris, 2006). Näin ollen perheessä lapsen vuorovaikutushistoria on muodostanut lapselle odotuksia itsestään suhteissa ihmisten kanssa (ks. Furrer & Skinner, 2003), joten tässä tutkimuksessa pelot liittyen kaverisuhteisiin on muodostunut pitkäaikaisessa välittömässä vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Havaintoa tukee myös Eskelä-Haapasen ja kollegoiden (2017) tutkimus, jossa havaittiin lapsen muodostaneen perheestä käsitteitä tulevasta koulustaan, kuten siellä rakentuvista kaverisuhteista. Se, miksi kaverisuhteisiin liittyviä pelkoja mainittiin enemmän, saattaa viestiä kaverisuhteen ja kiusaamisen välisestä luonteesta.

Kaverisuhteiden luominen tai vanhojen kaverisuhteiden ylläpitäminen on lapsille tärkeää koulun alkaessa. On mahdollista, että kaverisuhteiden luomisella halutaan ehkäistä itseensä kohdistuvaa kiusaamista tai syrjäytymistä. Tämä selittyy sillä, että kaverisuhteissa lapset osoittavat hyväksyntää keskenään ja viettävät aikaa yhdessä (Pörhölä, 2008), jolloin kiusaamisen mahdollisuuden riski on pieni. Ilman kaverisuhteita lapsen asemaa luonnehtii yksinäisyys tai syrjäytyvä rooli suhteessa vertaisyhteisöön (vrt. Korkiamäki, 2014). Syrjäytyvä asema aiheuttaa yhteisön taholta kiusaamiselle ominaisia tunnuspiirteitä, jos syrjäytyvää yksilöä suljetaan pois ryhmästä (Salmivalli, 2010). Erilaisuuden näkyminen suhteessa vertaisyhteisöön olivat myös Eskelä-Haapasen ja kollegoiden (2017) tutkimuksessa lasten mainittujen pelkojen syitä kiusaamiselle. Kiusaaminen ei välttämättä aina tarkoita kaverisuhteiden puuttumista kokonaan, mutta kiusaaminen on tuottanut lapsessa pelkoa menettää loputkin kaverisuhteensa (Pörhölä, 2008).

Lapsen sukupuoli ei ollut yhteydessä äitien raportoimaan huolenaiheisiin lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista. Voidaan päätellä, että äidin säännöllinen ja pitkäaikainen käyttämä vuorovaikutuksen määrä (ks. Bronfenbrenner, 1979; Bronfenbrenner & Morris) ei vaikuta siihen, onko äidin lapsi

poika vai tyttö. Havainto saa tukea aikaisemmista tutkimuksista (Martin & Green, 2005; Rantalainen ym., 2022). Aikaisemmissa tutkimuksissa ei olla huomioitu lapsen sukupuolen yhteyttä äitien huolenaiheisiin tai pelkoihin. Egilssoinin ja Vandenroekin (2023) tutkimuksessa äiti oli huolissaan tyttärestään, mutta huoli selittyi äidin aikaisemmalla kokemuksella vanhemman tyttärensä poisjäämisestä harrastustoiminnasta kielellisen puutteen vuoksi. Lapsen sukupuolen ja äitien raportoimien huolenaiheiden yhteyttä on aikaisempien tutkimusten perusteella haastava selittää.

Lasten mainitsema pelko liittyen kiusaamiseen ja äidin raportoima huolenaihe lapsensa kiusatuksi tulemisen välistä yhteyttä voidaan havainnollistaa aikaisemmilla tutkimuksilla. Esimerkiksi Docketin ja Perryn (2007a) tutkimuksessa vanhempien huolenaiheen syy lapsensa kiusatuksi tulemisesta oli vanhempien kielitausta, joka poikkesi valtaväestön kielestä. Eskelä – Haapasen ja kollegoiden (2017) tutkimuksessa havaittiin, että lapset mainitsivat mahdollisen kiusaamisen syyksi puhevian. Näissä molemmissa tutkimuksissa on havaittavissa vanhempien ja lasten ilmentämää kielellistä erilaisuutta kiusaamisen syyksi. On mahdollista, että myös tämän tutkimuksen tulos on selitettävissä lapsen kielellisen erilaisuuden vuoksi. Lisäksi on mahdollista, että perhettä leimaava asema, kuten köyhyys saattaa herätellä etenkin äidissä ja myös ehkä lapsessa huolenaiheita sekä pelkoa kiusaamisesta (vrt. Karikoski, 2014). Tätä ei voida taata varmaksi, koska tutkimuksessa ei tarkasteltu perheen sosioekonomista asemaa.

Tulosten perusteella havaittiin, että lapsen pelkoryhmän yhteys oli heikompaa äidin huolenaiheeseen lapsensa kiusaamisesta kuin yhteys äidin huolenaiheeseen lapsensa kaverisuhteista. Tämä havainto ei ole yllättävä, koska lapset mainitsivat enemmän pelkoja liittyen kaverisuhteisiin kuin kiusaamiseen. Toisaalta tästä yhteydestä voidaan ajatella samalla tavalla, kuin lasten osalta; onko äitien huoli lapsen kaverisuhteista ja lapsen mainitsema pelko kaverisuhteista suojaava tekijä kiusaamisen ehkäisyksi. Tämä huomio kiinnittyy Einarsdottirin (2010) tutkimukseen, jossa vanhempien osalta sosiaalsiin taitoihin liitettiin kiusaamisen mahdollisuuksia.

Lasten pelkoryhmän yhteys äitien raportoimaan huolenaiheeseen lapsen kaverisuhteista voidaan selittää ekologisen teorian ja PPCT-mallin näkökulmasta. Mahdollista on olettaa, että lapsen mainitsema pelko ja äidin raportoima huolenaihe lapsensa kaverisuhteista ovat sidoksissa toisiinsa lapsen ja äidin vuorovaikutuksen välityksellä. Ekologisessa teoriassa tämä on mahdollista, sillä systeemiteorioissa vuorovaikutuksessa olevat tekijät vaikuttavat toisiinsa (Hurme, 2014). Lapsen pelko liittyen kaverisuhteisiin saattaa johtua siitä, että lapsi ei ole pitkällä ajanjaksolla päässyt tarpeeksi osallistumaan perheessä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Tällöin sosiaalinen osaaminen ei ole päässyt harjaantumaan, jolloin lapsella ei ole eväitä muodostaa sosiaalisia suhteita uusissa konteksteissa (vrt. Virtanen ym., 2022). Mikäli äiti tunnistaa lapsessa sosiaalisen taidon puutteita, saattaa hän ilmaista huolenaiheensa lapsensa kaverisuhteista. Toinen näkökulma liittyy lapsen syntyviin vuorovaikutuskokemuksiin perheessä (vrt. Bronfenbrenner & Morris, 2006). Lapsen aikaisemmat vuorovaikutuskokemukset perheessä ovat saattaneet herättää lapsessa tunteita ja odotuksia hänestä itsestään tulevista toiminnoista, kuten kaverisuhteiden rakentamisesta ja sosiaalisissa suhteissa (ks. Bronfenbrenner, 2001; Bronfenbrenner & Morris, 2006) sekä odotuksia ja käsityksiä tulevasta koulusta (Eskelä-Haapanen ym., 2017). Etenkin tunteena ne pelot, jotka liittyvät kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin.

Lasten pelkoryhmän yhteys äitien raportoimiin huolenaiheisiin on kuitenkin haastava selittää, koska aikaisempaa tutkimusta ei ole, eikä teoreettista pohdintaa. Yksi näkökulma näkökulma liittyy lapsen ja äidin väliseen vuorovaikutukseen, jossa he ovat olleet äidin kysyttäessä lapselta pelkoja tulevasta koulusta. Tämän vuorovaikutuksen voidaan tulkita olevan mikroympäristössä välitön vuorovaikutuskokemus lapselle ja äidille (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Bronfenbrenner, 1979). Lapsen mainitsemat pelot ovat saattaneet vaikuttaa äidin raportoimaan huolenaiheeseen lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista tai vaikutus on voinut olla päinvastaista. Pelkästään tämän tutkimuksen aineiston perusteella ei ole pääteltävissä, millainen on ollut lapsen ja äidin vuorovaikutuksen luonne hetkellä, kun äiti on kysynyt lapselta pelkoja liittyen kouluun.

Äidin huolenaiheet saattavat olla seurausta aikaisemmista kokemuksista. On mahdollista, että äiti on kokenut aikaisemmin vanhemman lapsensa osalta kiusaamista koulussa tai ongelmia kaverisuhteiden muodostamisessa ja ylläpitämisestä. Aikaisemmat kiusaamiskokemukset esimerkiksi lapsen esikoulussa voivat yhdistää lapsen pelkoa ja äidin huolenaihetta kiusaamisesta koulussa. Huoli herää siinä tapauksessa, jos lapsi ja äiti eivät ole varmoja kiusaajan tulemisesta samaan luokkaan. Rautiainen ja kollegat (2017) muistuttavat huolenaiheen syyn sosiaalisista suhteista olevan siinä, ettei tiedetä, millaisia oppilaita luokalle on tulossa. Tämä syy huolenaiheelle ja pelolle tukee Eskelä-Haapasen ja kollegoiden (2017) tutkimusta, jossa esitettiin toive lapsen taholta, ettei kiusaaja tulisi samaan luokkaan.

4.2 Tutkimuksen rajoitukset ja jakotutkimukset

Tätä tutkimusta rajoittaa se, että äiti ja lapsi olivat vuorovaikutuksessa, kun selvitettiin lasten mahdollisia pelkoja ennen koulun aloitusta koulussa. Dockett ja Perry (2005b) korostavat, että ilman tutkijan ja lapsen välistä vuorovaikutusta on haastavaa saada käsitystä lapsen elämästä ja kokemuksista. Jatkossa koulusiirtymää keskittyvissä tutkimuksissa on annettava mahdollisuus lapsen omalle asiantuntijuudelle omista kokemuksistaan (vrt. Dockett & Perry, 2003; Dockett & Perry, 2005b). Lisäksi lasten tunteiden selvittäminen edellyttää pitkäaikaista tutkimusta, joka ei tässä tutkimuksessa toteutunut. Esimerkiksi Salmen ja Kumpulaisen (2019) tutkimuksessa tehtiin pitkäaikainen kenttätyö lasten tunteiden selvittämiseksi. Heidän mukaansa lapset saattoivat ilmaista tunteitaan vapaammin ennen koulun aloitusta, koska pitkän kenttätyön vuoksi lapset oppivat tuntemaan tutkijat. Aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Dockett & Perry, 2003, Dockett & Perry, 2005; Salmi & Kumpulainen) on käytetty menetelmänä lasten tunteiden selvittämiseksi lasten piirustuksia, kerrontaa sekä tutkijan ja lasten välistä keskustelua. Sen sijaan tässä tutkimuksessa lasten pelkoja selvitettiin äidin

esittämien kysymysten perusteella. Tämän tutkimuksen näkökulmasta jatkotutkimuksissa tulisi kiinnittää huomiota tutkimuksen keston sekä tiedon keräämisen menetelmiin. Tällöin kyettäisiin tilastoimaan laadukasta aineistoa määrälliseksi tekemällä lasten peloista luokitteluasteikollisia muuttujia (ks. Nummenmaa, 2009) mahdollisesti isommasta otannasta. Muuttujien laatiminen mahdollistaa sen, että jatkotutkimuksissa pystytään tekemään analyyseja lasten sukupuolten välisistä eroista lasten mainitsemisissa peloissa yhä selvemmin. Samoin menetelmää voidaan pohtia äitien raportoimien huoltenaiheiden kannalta tai laatia siitä erillinen mittari.

Tulosten luotettavuutta rajaa myös se, että äidin huoltenaiheet oli mitattu Likert-asteikollisella mittarilla. Jotkut tutkijat korostavat kaksisuuntaisen varianssianalyysin tiukkoja lähtöoletuksia (mm. Metsämuuronen, 2005; Nummenmaa, 2009). Tilastotieteen tutkijat (Norma, 2010; Sullivan & Artino, 2013) ovat kuitenkin kyseenalaistaneet kaksisuuntaisen varianssianalyysin lähtöoletuksia, etenkin Likert-asteikollisen mittarin suhteen. Tämän ristiriidan vuoksi olisi suotavaa jatkotutkimuksia ajatellen laatia äidin huoltenaiheille mittari, joka on hyväksyttävissä monen eri tilastotieteilijän taholta kaksisuuntaisessa varianssianalyysissa. Kun lasten mahdollisia pelkoja selvitetään jatkotutkimuksessa tehokkaimmilla menetelmillä, ja äitien huoltenaiheille on tarkkaan määritelty mittari, kyetään tekemään luotettavampaa tulosta lasten pelkojen yhteydestä äitien huoltenaiheisiin sekä lasten sukupuoli-eroista suhteessa äitien huoltenaiheisiin.

Ennen koulun aloitusta lasten pelkojen tunnistaminen liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin on merkittävää siirtymäkäytäntöjen osalta. Eskelä-Haapanen ja kollegat (2017) muistuttavat, että tulevaisuudessa esikoululaisten uskomukset tulisi huomioida koulusiirtymäkäytäntöjä suunniteltaessa. Heidän mukaansa yhteistyö esikoulun siirtymäkäytäntöjen tulee olla suunniteltuja esikoulun ja lapsen tulevan luokanopettajan kanssa. Näiden yhteistyötahojen lisäksi perhe on ympäristö lapselle, joka valmistaa lasta koulun aloitukseen ja siirtymään liittyviin muutoksiin (Einarsdottir, 2007). Perheen ja koulun välinen yhteistyö vaikuttavat lapsen käsityksiin koulusta (Dockett & Perry 2005a), joten on pe-

rusteellista laatia siirtymäkäytäntöjä yhdessä perheen kanssa. Kuten tämä tutkimus osoittaa, herättää myös lapsen koulun aloitus vanhemmissa huolenaiheita liittyen lapsensa kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin.

Tästä tutkimuksesta selvisi, että lapsilla on pelkoja ennen koulun aloitusta liittyen kiusaamiseen ja kaverisuhteisiin sekä äideillä on huolenaiheita lapsensa kiusatuksi tulemisesta ja kaverisuhteista koulussa. Pidempiaikaisella seuranta-tutkimuksella tämän tutkimuksen kannustelemana kyettäisiin selvittämään sitä, kohdistuuko lapseen kiusaamista tai ongelmia kaverisuhteissa. Esimerkiksi tämän tutkimuksen tuloksista huolimatta on havaittu kolmasluokkalaisten poikien kokevan kiusaamista enemmän kuin tyttöjen (Julin & Rumpu, 2018), vaikka tässä tutkimuksessa tytöt mainitsivat enemmän pelkoja liittyen kiusaamiseen. Pidempiaikaista seuranta-tutkimusta lasten huolenaiheista on tehty alakoulusta yläkouluun siirryttäessä (Eskelä-Haapanen ym., 2021). Tutkimus on edistänyt ymmärrystä siitä, miten opiskelijoita tulisi valmistaa ja millaisia aiheita tulisi käsitellä onnistuneen siirtymän tukemiseksi. Samankaltaista tutkimusta on syytä tehdä esikoululaisten mahdollisista peloista, käsityksistä ja odotuksista koulusta, jolloin ymmärrys heidän tunteistaan laajentuisi ja olisi siirtymään osallistuneiden aikuisten tiedossa. Tällöin osataan kohdistaa lapsille tarvitsevaa tukea onnistuneen koulusiirtymän ja koulun aloituksen varmistamiseksi. Lisäksi seuranta-tutkimuksella koulunpolun mentäessä eteenpäin kyettäisiin keräämään tietoa siitä, miten lapsen mainitsema pelko ennen koulun aloitusta esimerkiksi kiusaamisesta tai kaverisuhteista vaikuttaa lapsen kiusatuksi tulemiseen tai kaverisuhteiden rakentumisiin.

Tämä tutkimus lienee ensimmäisiä tai ainoita määrällisiä tutkimuksia, jossa on selvitetty ennen koulun aloitusta lasten mainitsemien pelkojen yhteyttä lapsen sukupuoleen sekä yhteyttä äitien raportoimiin huolenaiheisiin. Tutkimuksen tulokset ovat lisänneet uutta tietoa perhetutkimuksen ja koulusiirtymätutkimuksen alueella. Molempien tutkimusalueiden yhteydessä tämän tutkimuksen tulokset antavat aihetta tutkia perheestä saatujen lapsen vuorovaikutuskokemusten sekä lapsen ja vanhempien vuorovaikutussuhteen vaikutusta lapsen odotuksiin ja tunteisiin itsestään, sekä tunteisiin ja odotuksiin tulevasta koulusta.

LÄHTEET

- Allen, K. R., & Henderson, A. C. (2016). *Family theories: Foundations and applications*. Wiley.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (2001). Human Development, Bioecological Theory of. Teoksessa N. J. Smelser & P. B. Baltes (Toim.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 6963–6970). Pergamon.
<https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/00359-4>
- Bronfenbrenner & Morris (2006). The Bioecological Model of Human Development. Teoksessa Handbook of child psychology Volume 1 (s. 793–828)
- Campbell, S. B., Matestic, P., von Stauffenberg, C., Mohan, R., & Kirchner, T. (2007). Trajectories of maternal depressive symptoms, maternal sensitivity, and children's functioning at school entry. *Developmental Psychology*, 43(5), 1202–1215. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.5.1202>
- Clarke, C., & Sharpe, P. (2003). Transition from Preschool to Primary School: An Overview of the Personal Experiences of Children and their Parents in Singapore. *European Early Childhood Education Research Journal*, 11(sup1), 15–23. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2003.12016702>
- Dockett, S., & Perry, B. (2003). Children's Views and Children's Voices in Starting School. *Australasian Journal of Early Childhood*, 28(1), 12–17.
<https://doi.org/10.1177/183693910302800104>
- Dockett, S., & Perry, B. (2005a). Starting school in Australia is 'a bit safer, a lot easier and more relaxing': Issues for families and children from culturally and linguistically diverse backgrounds. *Early Years*, 25(3), 271–281.
<https://doi.org/10.1080/09575140500251889>
- Dockett, S., & Perry, B. (2005b). 'You Need to Know How to Play Safe': Children's Experiences of Starting School. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 6(1), 4–18. <https://doi.org/10.2304/ciec.2005.6.1.7>

- Dockett, S. & Perry, B. (2007a). *Transitions to School: Perceptions, Expectations and Experiences*. University of NSW Press.
- Dockett ja Perry (2007b). Children`s transition to school: changing expectation. Teoksessa Dunlop, A. -W., & Fadian, H. (toim.), *Informing Transitions in the Early Years* (s. 74–91). McGraw-Hill Education (UK).
- Egilsson, B. R., & Vandebroek, M. (2023). Narratives of Maternal Action and Cultural Re-evaluation in Relation to the Transition to School. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 67(3), 477–488.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2021.2021983>
- Einarsdóttir, J. (2003). When the Bell Rings we Have to go Inside: Preschool Children`s Views on the Primary School. *European Early Childhood Education Research Journal*, 11(sup1), 35–49.
<https://doi.org/10.1080/1350293X.2003.12016704>
- Einarsdottir, J. (2007). Children`s voices on the transition from preschool to primary school. Teoksessa Dunlop, A. -W., & Fadian, H. (toim.), *Informing Transitions in the Early Years* (s. 74–91). McGraw-Hill Education (UK).
- Einarsdóttir, J. (2010). Icelandic parent`s views on playschool education and the transition to primary school. Teoksessa *Early childhoods in a changing world* (ss. 9–20). Trentham Books Ltd.
- Eskelä-Haapanen, S., Lerkkanen, M.-K., Rasku-Puttonen, H., & Poikkeus, A.-M. (2017). Children`s beliefs concerning school transition. *Early Child Development and Care*, 187(9), 1446–1459.
<https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1177041>
- Eskelä-Haapanen, S., Vasalampi, K., & Lerkkanen, M.-K. (2021). Students` Positive Expectations and Concerns Prior to the School Transition to Lower Secondary School. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(7), 1252–1265. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1791248>
- Farrant, B. M., & Zubrick, S. R. (2012). Early vocabulary development: The importance of joint attention and parent-child book reading. *First Language*, 32(3), 343–364. <https://doi.org/10.1177/0142723711422626>

- Furrer, C., & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology*, 95(1), 148–162. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.95.1.148>
- Hurme, H. (2014). Bioekologinen malli. Teoksessa Jallinoja, R., Hurme, H., & Jokinen, K. (toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia* (s. 60–80). Gaudeamus.
- Julin, S., & Rumpu, N. (2018). *Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa*. Karvi. <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/työrauhan-ja-turvallisen-oppimisympariston-arviointi-perusopetuksessa-ja-lukiokoulutuksessa>
- Junttila, N. (2010). *Social competence and loneliness during the school years – Issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission*. <https://www.utupub.fi/handle/10024/59283>
- Karikoski, H. (2008). *Lapsen koulunaloittaminen ekologisena siirtymänä: vanhemmat informantteina lapsen siirtymisessä esiopetuksen kasvuympäristöistä perusopetuksen kasvuympäristöön* [väitöskirja, Oulun yliopisto]. Oulun yliopiston julkaisuarkisto. <https://oulurepo oulu.fi/handle/10024/35449>
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/68124>
- Korkiamäki, R. (2014). "Jos mä nyt voisin saada ystäviä" – Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/96318>
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L. & Lahtinen, M. (2020). *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa*. (Opetushallitus). <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>
- Lerkkanen, M.-K., Niemi, P., Poikkeus, A.-M., Poskiparta, E., Siekkinen, M. & Nurmi, J.-E. (2006–2016). Alkuportaatt. Jyväskylän yliopisto, Turun yliopisto, Itä-Suomen yliopisto. www.jyu.fi/alkuportaatt
- Linnilä, M.-L. (2006). Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen: Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 294. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/13400>

- Martin, R. M., & Green, J. A. (2005). The Use of Emotion Explanations by Mothers: Relation to Preschoolers' Gender and Understanding of Emotions. *Social Development, 14*(2), 229–249. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2005.00300.x>
- Metsämuuronen, J. (2005). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (3. laitos). International Methelp
- Metsämuuronen, J. (2006). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Opiskelijalaitos* (2. laitos, 3. uud. p). International Methelp.
- Norman, G. (2010). Likert scales, levels of measurement and the “laws” of statistics. *Advances in Health Sciences Education, 15*(5), 625–632. <https://doi.org/10.1007/s10459-010-9222-y>
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: E-kirja opiskelijalaitos*. International Methelp, Booky.fi.
- Pörhölä, M. (2008). *Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä: Mitä käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille?* (s. 94–104).
- Rantalainen, K., Paavola-Ruotsalainen, L., & Kunnari, S. (2022). Maternal responsiveness and directiveness in speech to 2-year-olds: Relationships with children's concurrent and later vocabulary. *First Language, 42*(1), 81–100. <https://doi.org/10.1177/01427237211049585>
- Rautiainen, O., Rissanen, L., Kiuru, N., & Hirvonen, R. (2017). Siirtymä alakoulusta yläkouluun yhtenäis- ja erilliskouluissa: Siirtymään liittyvät huolet nuorilla. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti : NMI-Bulletin, 27*(4). <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/78332>
- Repo, L. (2013). *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. PS-kustannus.
- Rumpu, N., Markkanen, E.-L., Hyvärinen, N., Anttila, N., Danschu, P., Kuvaja, M., Romantschuk, M., & Sainio, M. (2023). *Kiusaamisen vastaisten menetelmien arviointi: seitsemän arviointiin valitun menetelmän käytettävyyys, juurruttavuus ja tuloksellisuus*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut / Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 11:2023. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/92915>

- Salmi, S., & Kumpulainen, K. (2019). Children's experiencing of their transition from preschool to first grade: A visual narrative study. *Learning, Culture and Social Interaction*, 20, 58–67. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2017.10.007>
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 15(2), 112–120. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.08.007>
- Sullivan, G., & Artino, A. (2013). Analyzing and Interpreting Data From Likert-Type Scales. *Journal of graduate medical education*, 5, 541–542. <https://doi.org/10.4300/JGME-5-4-18>
- Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi / Jouni Tuomi ja Anneli Saarajärvi*. (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkija suosittaa: 6 tapaa parantaa koululaisten hyvinvointia | Helsingin yliopisto. (2023, helmikuuta 21). <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-ja-oppiminen/tutkija-suosittaa-6-tapaa-parantaa-koululaisten-hyvinvointia>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (9.10.2023). Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytantomtk>
- Virtanen, T., Vasalampi, K., Lerkkanen, M.-K., Pelkonen, J., & Poikkeus, A.-M. (2022). Stability of social support during school transitions: Associations with truancy and not completing upper secondary education in normative time. *Learning and Instruction*, 82, 101663. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2022.101663>

